

Atlasul multimedia prozodic român (AMPRom) – un nou proiect de integrare în dialectologia romanică

Adrian TURCULEȚ
Luminița BOTOȘINEANU
Ana-Maria MINUȚ

Prin această comunicare dorim să supunem atenției și discuției specialiștilor (în special dialectologi și foneticieni), precum și tuturor celor interesați de aspectele complexe și încă puțin cercetate ale intonației românești, proiectul unui *Atlas multimedia prozodic român* (AMPRom), conceput ca parte integrantă a unui proiect amplu de cercetare a intonației limbilor și dialectelor romanice (AMPER), pe de o parte, și ca aplicare și dezvoltare a concepției și metodologiei acestui proiect romanic la cercetarea variației diatopice a prozodiei românești, pe de altă parte.

Modelul cercetării noastre, sugerat chiar de titlul ales, este proiectul AMPER – *Atlas multimedia prosodique de l'Espace roman* –, lansat în cadrul Centrului de Dialectologie al Universității Stendhal din Grenoble de profesorii Michel Contini și Antonio Romano. Mai exact, la Congresul Internațional de Dialectologie desfășurat la Bilbao în 1992, profesorul Michel Contini a propus¹ realizarea unui atlas prozodic, care să acopere deficitul de studii prozodice dedicate limbilor romanice.

AMPER reprezintă o completare în domeniul intonației a *Atlasului lingvistic romanic* (ALiR), atlas inițiat, de asemenea, de Centrul de Dialectologie din Grenoble (în 1986) și care are ca obiectiv prezentarea varietăților diatopice din spațiul romanic după modelul geografiei lingvistice tradiționale. Dar, în timp ce ALiR se realizează pe baza materialului deja adunat în atlasele naționale și regionale romanice, AMPER este o lucrare nouă, cu o altă concepție, cu anchete și rețele de puncte noi, diferite de cele ale atlaselor anterioare. Pentru punerea în practică a proiectului AMPER, inițiatorii au organizat o rețea internațională de colaborare științifică, în care au fost atrași, treptat, cercetători din Portugalia, Spania, Franța, Italia, printre care Lurdes de Castro Moutinho (de la Universitatea din Aveiro), Eugénio Martinez Celdran (de la Universitatea din Barcelona), Giovanna Marotta (de la Universitatea din Pisa), Grazia Interlandi (de la Universitatea din Pavia), Jean-Pierre Lai (de la Universitatea din Grenoble) ș.a.

La primul Seminar AMPER (Grenoble, 22-25 aprilie 2001), la care au participat specialiștii deja implicați în proiect, dar și alți cercetători francezi și străini preocupați de analiza prozodică, s-au discutat chestiuni legate de rețeaua de anchetă, metodele de obținere a datelor, trăsăturile acustice care vor fi analizate, procedeele de analiză și de prezentare a datelor. În următorii trei ani au fost publicate articole și au fost prezentate

¹ Într-o comunicare intitulată *Pour une géoprosodie romane*, publicată în *Actes du Nazioarteko Dialektologia Blitzarra Agiriak* (Bilbao), Publ. Real Academia de la Lengua Vasca, Bilbao, p. 83-109.

comunicări la congrese naționale și internaționale, prin care proiectul AMPER a devenit cunoscut în comunitatea științifică a romaniștilor și a foneticienilor.

La al doilea Seminar AMPER (Grenoble, 3-4 iunie 2004) au fost înființate un comitet și un secretariat științific al proiectului. Centrul de Dialectologie din Grenoble și Universitatea din Torino continuă să asigure coordonarea științifică a proiectului, sub dubla responsabilitate a profesorilor M. Contini și A. Romano, dar comitetul științific se lărgeste, cuprinzând și pe responsabili cu cercetarea pentru fiecare domeniu lingvistic romanic: Lurdes de Castro Moutinho, de la Universitatea din Aveiro (domeniul portughez), Elisa Fernández Rei, de la Universitatea din Santiago de Compostella (domeniul galician), Eugenio Martínez-Celdrán, de la Universitatea din Barcelona (domeniul spaniol), Ana Maria Fernández, de la Universitatea din Barcelona (domeniul catalan), M. Contini și J.-P. Lai, de la Universitatea din Grenoble (domeniul galo-roman), A. Romano, de la Universitatea din Torino (domeniul italo-roman), A. Turculeț, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (domeniul românesc). S-a decis ca site-ul central al proiectului să fie instalat la sediul Centrului de Dialectologie al Universității Stendhal din Grenoble, care va asigura constituirea și gestionarea bazei de date AMPER, regrupând ansamblul rezultatelor fiecărei echipe.

În prezent, participanții la proiect sunt preocupați de compararea structurilor intonative în frazele afirmative și interogative ale varietăților dialectale din spațiul romanic și de găsirea unui sistem cât mai adecvat de transcriere a intonației. Rezultatele deja obținute au demonstrat aplicațiile posibile ale acestei metodologii de lucru la studiul variabilității geografice, individuale, stilistice și la analiza descriptivă a mărcilor regionale.

Din octombrie 2002, echipa de la Iași (A. Turculeț, L. Botoșineanu și A.-M. Minuț) a purtat o corespondență electronică intensă cu Antonio Romano, unul dintre inițiatorii proiectului AMPER, în probleme legate de culegerea datelor privind intonația și de prelucrarea acestora cu ajutorul programelor de calculator, și a primit directivele stabilite la primul Seminar AMPER. La Seminarul de dialectologie și sociolingvistică al Facultății de Litere, A. Turculeț a realizat cu ajutorul studenților un corpus de enunțuri în vederea cercetării variației diatopice a intonației la nivelul rostirii literare. O primă cercetare asupra intonației românești, efectuată de echipa ieșeană după principiile și metodologia AMPER și ale cărei rezultate au fost prezentate² la cel de al doilea Seminar AMPER, și-a propus prezentarea unor varietăți regionale (din Moldova de nord și din Transilvania de nord-est) ale intonației literare, în funcție de utilizarea stilurilor „controlat” vs. „spontan” ale rostirii. În acest an am stabilit „chestionarul minimal” (enunțurile din corpusul fix) care a fost aplicat în trei anchete de probă (în Moldova, Bucovina și nord-estul Transilvaniei) ale căror rezultate le analizăm în prezent.

² Vezi Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana-Maria Minuț, *Cercetări acustice asupra unor aspecte regionale ale intonației*, în AUI, IIIe, t. XLIX-L, *Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*, 2004, p. 557-576. După o prelucrare suplimentară a datelor (cu ajutorul programului Matlab) de către A. Romano, comunicarea a fost inclusă în volumul *Projet AMPER (Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman)*, „Géolinguistique”, hors série n° 3, Centre de Dialectologie, Université Stendhal Grenoble III, 2005, p. 281-304. Cf. și Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana-Maria Minuț, Antonio Romano, *L'intonation du roumain au sein du projet AMPER*, în „Bolletino dell'Atlante Linguistico Italiano”, 27/2003, Torino, 2004, p. 269-274.

După acest *scurt istoric* al proiectului nostru, vom expune succint unele *principii de bază, teoretice și metodologice ale AMPER*³, care vor fi preluate și adaptate de AMPRom.

AMPER își propune cercetarea variației diatopice a prozodiei în spațiul romanic (la nivelul dialectelor și al graiurilor, dar și al varietăților limbii standard), plecând de la principiul că, pentru a se ajunge la o comparație relevantă a datelor culese în diferite domenii lingvistice, este necesar un demers științific identic pentru fiecare varietate dialectală cercetată. Proiectul și-a propus să furnizeze o „recoltă” de date, culese și analizate după aceleași criterii, în funcție de parametri multipli, care să poată duce la înțelegerea regulilor de structurare prozodică a limbilor/dialectelor romanice și la formularea unor ipoteze specifice cu privire la variația lor.

AMPER și, implicit, AMPRom sunt concepute ca *atlase electronice*, apelând la mijloacele informaticii în toate fazele elaborării lor: culegerea, prelucrarea și prezentarea datelor. Avantajele aplicării informaticii în stocarea, prelucrarea (analiza) și prezentarea datelor sunt evidente, permițând o economie considerabilă de timp și de resurse umane și materiale față de metodele tradiționale de lucru. Faptul că intonația este domeniul cel mai puțin cercetat (și nu numai pentru limba română) se explică tocmai prin dificultatea cercetărilor de acest fel, care necesită, pe lângă o solidă pregătire de specialitate în general și de fonetică acustică în special, mijloace tehnice performante. Aceste instrumente de analiză ne sunt puse la dispoziție, în zilele noastre, de programele de calculator, nemaifiind necesare, ca în trecut, laboratoare fonetice dotate cu o aparatură extrem de costisitoare și greu de manevrat. Desigur, aceasta nu înseamnă că înregistrarea și prelucrarea datelor (mai multe sute de enunțuri pentru fiecare informator) nu presupune o mare cantitate de muncă.

Prin posibilitatea relaționării directe și nelimitate a unui volum considerabil de date, atlasul multimedia prozodic va putea fi un instrument de lucru de prim rang nu numai pentru cercetarea variației diatopice, pe care o are în vedere în primul rând, ci și a variației diastratice și diafazice la nivel prozodic.

Culegerea datelor se va face prin *anchete directe* pe teren (pentru AMPRom ne-am propus anchete în localități rurale, dar și în orașe, pentru varietățile diatopice ale limbii literare), cu câte cel puțin doi informatori (un bărbat și o femeie), cu instrucție școlară elementară sau medie. Informatorii trebuie să îndeplinească cerințele clasice ale anchetelor dialectale: să fie băștinași, reprezentativi pentru graiul local/varianta literară locală, să aibă disponibilitatea și mobilitatea spirituală necesare unei anchete dificile.

În fiecare punct de anchetă se vor realiza *două corpusuri*: 1) un corpus *fix* obligatoriu, comparabil în unele privințe cu „chestionarul” dialectal clasic, și 2) un corpus *de control*, obținut printr-un procedeu de tip Map Task sau/și din înregistrări de conversații libere.

Corpusul „fix” minimal prevăzut în proiectul AMPER cuprinde un set de enunțuri stabilite după anumite criterii sintactice și fonetice: propoziții *declarative (afirmative și negative) și interogative totale* cu structura sintactică SVO, în care cele două nume primesc, pe rând, determinante adjectivale și/sau prepoziționale; numele și adjectivele utilizate în enunțuri trebuie să fie trisilabice oxitone, paroxitone și proparoxitone și să conțină, pe cât posibil, secvențe de tipul CVCVCV cu consoane, de preferință, surde și cu vocale deschise.

³ Pentru detalii legate de concepția și metodologia AMPER, vezi lucrările celui de al doilea Seminar AMPER, *Projet AMPER (Atlas multimédia prosodique de l'Espace roman)*, volum citat supra.

În „chestionarul” minimal elaborat pentru AMPRom am avut în vedere și *interogative totale negative*, dat fiind statutul special al negației în română (care primește, de regulă, accentul frazei), ca și unele observații făcute cu privire la intonația particulară a acestor propoziții în unele zone dialectale⁴. Rămâne deschisă posibilitatea introducerii și a altor tipuri de enunțuri, ca, de exemplu, enunțuri interogative totale cu subiect inclus sau subînțeles (VO), interogative parțiale, enunțuri enumerative și exclamative, care ar întregi tabloul complex al tiparelor intonaționale românești în răspândirea lor teritorială. Extinderea chestionarului (care nu-și poate propune în nici un caz epuizarea aspectelor intonației românești) va depinde de resursele umane și materiale de care vom putea dispune. În forma actuală restrânsă, chestionarul prevede deja un minimum de 540 de enunțuri obținute de la un singur informator.

În ceea ce privește „corpusul de control”, optăm pentru înregistrarea de *conversații libere* între informatori, cu sau fără știrea prealabilă a acestora, din care să fie extrase enunțuri realizate spontan și contextual, comparabile cu cele din corpusul fix. Anchetatorul va interveni cât mai puțin posibil, pentru a provoca apariția unui anumit tip de enunț (conversație dirijată)⁵. Este de preferat ca ancheta (eventual, o anchetă de probă) să înceapă cu asemenea înregistrări, în cursul cărora cercetătorul poate să observe modele intonaționale specifice și să aleagă informatorii reprezentativi⁶.

În directivele AMPER se prevede că ambele corpusuri pot cuprinde câte o secțiune pentru dialectul/graiul local și una pentru varietatea regională a limbii literare. Dacă ne vom propune realizarea ambelor secțiuni, având în vedere faptul că între cele două regiolecte nu este, în cazul limbii române, o limită tranșantă, pentru varietatea regională a limbii literare va trebui să utilizăm informatori diferiți de cei înregistrați pentru graiul local.

Culegerea datelor privind intonația prezintă dificultăți care accentuează paradoxul general al alcătuirii corpusurilor de limbă vorbită. Corpusul „fix” încearcă să obțină în mod spontan *anumite* enunțuri stabilite de către cercetător. Este însă ușor de observat marea variabilitate a intonației, care depinde de numeroși factori obiectivi și subiectivi, dintre care amintim: tiparele intonaționale funcționale pe care vorbitorul nativ și le-a însușit prin deprinderea unor varietăți ale limbii materne⁷, situația de vorbire (incluzând intențiile comunicative ale vorbitorului și „stilul” utilizat), structura sintactică

⁴ Ne referim îndeosebi la studiul Laurenției Dascălu Jinga, *Observații asupra intonației graiului din Maramureș*, în FD, IX, 1975, p. 77-91.

⁵ Anchetatorul poate apela, în funcție de posibilitățile situației de vorbire, la „trucuri” de tipul celor utilizate în unele cercetări anterioare asupra intonației: întrebări (provocate) adresate copiilor de către părinți sau de alte persoane (Andrei Avram, *Particularități ale intonației interogative în graiul din Muscel*, în FD, VIII, 1973, p. 43-44), pretextul auzului „slab” al unui informator, pentru repetarea unor enunțuri (Laurenția Dascălu Jinga, *Melodia vorbirii în limba română*, București, 2001, p. 142).

⁶ În alegerea unor subiecți reprezentativi pentru rostirea locală, esențial este contactul cu mai mulți posibili informatori; se poate apela și la „experți” locali (termen utilizat mai ales în dialectologia germană, desemnând intelectuali sau localnici obișnuiți, dotați cu simțul limbii și interesați de specificul graiului, care ne pot indica persoanele cu cel mai „specific” accent local).

⁷ O observație ușor de făcut (confirmată și de unele cercetări ale noastre cu subiecți intelectuali și studenți) arată că tiparele intonaționale ale varietății lingvistice deprinse în copilărie (adevărată „limbă maternă”) sunt chiar mai persistente decât alte trăsături lingvistice, făcând parte din deprinderile articulatorii cel mai greu de modificat ale vorbitorului (baza de articulație). Acest fapt conferă o importanță deosebită cunoașterii (descrierii) varietăților prozodice (diatopice, diastratice și diafazice) ale unei limbi.

(inclusiv topica) enunțului, structura ritmico-prozodică a cuvintelor utilizate, la care se adaugă factori expresivi și afectivi greu de controlat. Variabilitatea intonației (între „tiparele” deprinse și realizarea lor individuală) este comparabilă cu variația sunetelor, cu deosebirea că, în cazul sunetelor, ne putem raporta la fonemele descrise de fonologie (și reprezentate, mai mult sau mai puțin intuitiv, în scrierea alfabetică), pe când, în cazul intonației, tiparele funcționale⁸ sunt redade doar aproximativ cu ajutorul semnelor de punctuație.

Se poate încerca obținerea unor enunțuri cât mai apropiate de cele din vorbirea spontană prin mijloace și procedee cunoscute din cercetarea limbii vorbite: realizarea unei atmosfere de familiaritate între cercetător și informatori, inițierea unui „dialog” pentru contextualizarea enunțurilor, utilizarea demersului tip „întrebare indirectă”, sugerarea unor cuvinte (inclusiv cu ajutorul unor desene, schițe sau al procedeelor de tipul Map Task) și, în caz extrem, chiar indicarea lor directă, dar nu în contextul cerut. Este interzisă citirea enunțurilor de către informator (ceea ce ar induce o intonație specifică „lecturii”) sau procedeul „întrebării directe”: repetarea de către subiect a enunțurilor citite/rostate de anchetator. Pentru ținerea sub control a factorilor expresivi/afectivi, se are în vedere obținerea unor enunțuri rostite „neutral”, adică fără sublinierea emfatică a unui anumit cuvânt, cu o focalizare largă, în care accentul primar (nucleul) se plasează pe cuvântul final, suprapunându-se emfazei modale (adică, în uzul curent, intonația „declarativă”, „interogativă” etc.). Caracterul spontan, firesc, al rostirii se poate verifica prin prezența unor particularități regionale și, mai ales, a trăsăturilor caracteristice limbii vorbite: omiterea articolului hotărât *-l*, reduceri ale grupurilor consonantice, acomodări, eliziuni, sinereze, care dau vorbirii⁹ un debit și un ritm normal. Fiecare enunț trebuie repetat de cel puțin trei ori¹⁰, cu pauze între reluări, de preferință în reprize diferite.

Dificultatea culegerii unor date sistematice și perfect comparabile provocate de către cercetător, dar care să se apropie cât mai mult de vorbirea curentă, pe de o parte, pe de altă parte extrase din conversațiile curente ale informatorilor, solicită în cel mai înalt grad pregătirea și pricepera anchetatorului.

În proiectul AMPER sunt prevăzute minimum 10 puncte (codul 90-99) pentru România/R. Moldova. Apreciem că pentru atlasul prozodic român (AMPRom) ar putea fi suficiente câteva zeci (circa 50-60) de puncte. Pentru comparație, *Atlante linguistico italiano* are o rețea de 1000 de puncte de anchetă (cam cât au împreună atlasele regionale românești), iar pentru anchetele vizând intonația, specialiștii în domeniul italo-romanian consideră că sunt suficiente câteva zeci de puncte reprezentative.

Stabilirea *rețelei de puncte* a AMPRom nu poate fi, în momentul de față, decât provizorie. Asupra intonației graiurilor dacoromâne există puține cercetări acustice-auditive care evidențiază existența unor tipuri melodice specifice anumitor zone

⁸ Tipurile funcționale ale intonației la nivelul rostirii literare (mai exact, în rostirea unor intelectuali bucureșteni) au fost prezentate de Laurenția Dascălu Jinga, *op. cit.*, urmărindu-se în special „contururile terminale”, care, deși foarte importante, nu epuizează descrierea secvențelor de tonuri ale conturului melodic.

⁹ La polul opus se află „recitarea” enunțului, insistența nemotivată asupra fiecărui cuvânt, cu segmentarea propoziției în mai multe fraze intonaționale.

¹⁰ Cu condiția ca cele trei variante să corespundă criteriilor stabile; în practică trebuie înregistrate mai multe repetări (cel puțin cinci) din cauza „erorilor” momentane (ezitări, greșeli, corectări, rateuri ale „vocii”) posibile. Repetițiile sunt necesare pentru stabilirea parametrilor medii și normalizarea curbelor intonaționale.

(Maramureș, Bihor, Muscel, Țara Oltului)¹¹ și care ne pot ajuta la fixarea unor puncte (zone) de anchetă. Considerentele teoretice, precum și rezultatele cercetărilor efectuate până în prezent arată că ariile intonaționale nu coincid cu ariile dialectale care se pot trasa cu ajutorul datelor segmentale (mai ales fonetice și lexicale) puse la dispoziție de atlasele lingvistice românești. Noul atlas are drept scop tocmai cunoașterea ariilor dialectale ale dialectului dacoromân din perspectivă intonațională, fapt care va completa și, eventual, va putea nuanța optica pe care o avem în prezent asupra acestor arii. Pentru realizarea scopului propus sunt necesare multe anchete de probă pentru descoperirea zonelor celor mai interesante sub aspectul intonației.

În ceea ce privește *prelucrarea (analiza acustică) a datelor*, ipotezele pe care se bazează demersul științific în cadrul AMPER admit că varietățile lingvistice studiate prezintă: 1) fenomene specifice legate de accentuare, de reliefarea anumitor unități în lanțul segmental, 2) fenomene de structurare intonațională de natură sintactică, semantică, pragmatică și expresivă. Deoarece aceste fenomene se realizează printr-o serie de parametri acustici – înălțime, durată, intensitate și, într-o mai mică măsură, timbru –, un rol important în prelucrarea datelor îl au tehnicile de extragere a valorilor acestor variabile. Plecând de la procedeele de analiză dezvoltate în diferite laboratoare europene (ICP din Grenoble, IPO din Eindhoven, LPL din Aix-en-Provence), la Centrul de Dialectologie din Grenoble s-au dezvoltat *metode originale de modelare și stilizare (normalizare) a acestor parametri*, care permit determinarea unor prototipuri intonaționale, cu ajutorul unor adaptări specifice ale programelor de calculator. Adaptările realizate de specialiștii de la Grenoble la programele de analiză acustică disponibile pentru calculator (de exemplu, Goldwave, Speech Analyzer, Matlab) pot fi achiziționate de toate echipele care participă la proiect.

Prezentarea multimedia, adică expunerea simultană grafică, auditivă, acustică a datelor și a rezultatelor analizei acustice a acestora se va face tot cu ajutorul computerului. Aplicarea informaticii (digitalizarea, stocarea și prelucrarea electronică a datelor) va permite realizarea unor „hărți vorbitoare”, al căror material va putea fi consultat în transcriere fonetică/ortografică, dar și în formă sonoră reală. Pentru fiecare punct de anchetă se va realiza cu ajutorul calculatorului un fișier (depozit) care va cuprinde datele obținute în localitatea respectivă: transcrierea fiecărui enunț, oscilograma, curba F0, parametrii acustici ai vocalelor (înălțimea, măsurată în câte trei puncte ale fiecărei vocale, intensitatea, durata), schema/tiparul conturului intonațional. *Output-ul* hărții este chiar memoria magnetică-optică a acestor fișiere și va putea fi transferat pe hartă sau pe CD/DVD. Pe baza fișierelor electromagnetice se pot redacta (prin cartografiere automatizată) hărți de tip tradițional, cu enunțurile în transcriere fonetică, însoțite de conturul melodic și de datele analizei acustice. Receptarea formei sonore se va putea realiza fie direct pe site, fie cu ajutorul CD-urilor. Întreg materialul, care va fi accesibil pe site-ul AMPROM, va putea fi utilizat de specialiști și pentru elaborarea unor cercetări proprii bazate pe analiza auditivă (de exemplu, teste de percepție) sau pe analiza și sinteza acustică.

¹¹ Andrei Avram, art. cit., p. 43-64; Laurenția Dascălu Jinga, art. cit., p. 77-91; *Asupra intonației graiului din Bihor*, în SCL, XXXVII, 1986, 3, p. 221-239; *O intonație sud-carpatică în Țara Oltului*, în SCL, XXXVII, 1986, 1, p. 24-49; Laurenția Dascălu Jinga, Magdalena Vulpe, *Prozodie dialectală și comentariu metalingvistic*, în FD, XI, 1992, p. 121-129.

Prin modalitatea de stocare și prezentare a datelor vor deveni posibile obiectivarea și controlul efectiv al bazei de date și al prelucrării acestora. Una din consecințele teoretice și metodologice cele mai importante este rezolvarea „paradoxului” cercetării limbii vorbite cu ajutorul textelor (tran)scrise. Cercetătorii limbii vorbite vor avea la dispoziție rostirea reală a informatorilor¹², însoțită de transcrierea fonetică segmentală și suprasedgmentală (care are, inevitabil, un anumit grad de subiectivitate), simultan cu vizualizarea, pe ecran, a schemelor prozodice, obținute prin analiza instrumentală. Având în vedere alinierea geolingvisticii la nivelul informaticii actuale cerută de AMPER (crearea unui site, prezentarea multimedia a datelor), în prezentul proiect (AMPRom) au fost cooptați cercetătorii (informaticieni specializați în procesarea, analiza și sinteza semnalului sonor) Vasile Apopei, Silviu Bejinariu și Doina Jitcă de la Institutul de Informatică Teoretică din Iași.

Considerăm că proiectul se poate realiza în momentul de față numai la unitățile de cercetare din Iași: Universitatea „Al.I. Cuza” și Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, cu sediul central la Seminarul de dialectologie și sociolingvistică¹³, bazându-ne pe următoarele premise:

1) Colaborăm din 2003 la AMPER, timp în care ne-am însușit și am aplicat, în parte, în cercetările deja efectuate, strategiile de culegere și analiză dezvoltate în cadrul acestui proiect internațional, demersul propus de noi reprezentând o aplicare, cu unele adaptări și dezvoltări, a metodologiei AMPER la domeniul limbii române.

2) Dispunem de un program de cartografiere automatizată (asistată de calculator), care se aplică în prezent la elaborarea volumului al III-lea al atlasului lingvistic regional *NALR. Moldova și Bucovina*, la care colaborează unii cercetători implicați în proiectul AMPRom: A. Turculeț, L. Botoșineanu, F. Olariu; V. Apopei, S. Bejinariu. Programul de prelucrare și cartografiere automatizată realizat la Iași, în premieră pentru România, în urma colaborării dintre lingviștii care participă la elaborarea *NALR. Moldova și Bucovina* și cercetătorii de la Institutul de Informatică Teoretică din Iași, va fi dezvoltat și adaptat în vederea utilizării lui în editarea viitorului atlas prozodic român. De asemenea, avem acces la programele de cercetare a intonației elaborate la Centrul de Dialectologie din Grenoble.

Echipa de la Iași este formată, în momentul de față, din 4 cercetători lingviști (membrii inițiali alăturându-li-se și cercet. șt. Florin Olariu) și 4 informaticieni. În perioada imediat următoare intenționăm să cooptăm în proiect câțiva colegi din alte centre de cercetare, pentru a putea forma într-o perioadă cât mai scurtă de timp o echipă de cel puțin 10 anchetatori și autori ai atlasului. În prezent, se formează la Universitatea din Constanța o echipă alcătuită din conf. dr. Aida Todi și lector dr. Manuela Nevaci, care vor întreprinde anchete în partea de sud a țării: Dobrogea (cu cel puțin o anchetă la aromâni), Muntenia, Oltenia și Banat. Am inițiat, de asemenea, unele discuții pentru o colaborare cu cercetători de la Chișinău. De la București, Nicolae Saramandu și

¹² În această privință, proiectul nostru are unele puncte comune cu arhivele fonogramice, la care însă accesul publicului interesat rămâne destul de redus, cel puțin până în prezent.

¹³ Seminarul de dialectologie și sociolingvistică al Facultății de Litere a fost înființat în 1996 în cadrul proiectului de cercetare germano-român „Limba română vorbită în Moldova istorică”, realizat și finalizat, în perioada 1997-2001, de Universitățile din Leipzig și Iași și Institutul de Lingvistică din Chișinău. Din echipa de cercetare de la Iași, coordonată de A. Turculeț, au făcut parte cadre didactice de la Facultatea de Litere (printre care L. Botoșineanu și A.-M. Minuț), precum și studenți ai acestei facultăți.

Laurenția Dascălu Jinga au acceptat să colaboreze la AMPRom în calitate de consultanți.

Într-o primă etapă a proiectului, de trei ani¹⁴, ne propunem să realizăm cele 10 anchete pentru AMPER și 20 de anchete de probă pentru identificarea unităților diatopice prozodice reprezentative, pentru definitivarea chestionarului și deprinderea procedeelelor de înregistrare a datelor.

Etapa următoare va avea ca obiectiv realizarea anchetelor definitive pentru AMPRom în câteva zeci de puncte din zonele din România și R. Moldova care vor fi selectate ca fiind mai interesante pentru cercetarea intonației românești. Intenționăm să întreprindem și cel puțin câte o anchetă la vorbitorii dialectelor aromân și meglenoromân stabiliți în Dobrogea. Elaborarea *Atlasului multimedia prozodic român* (AMPRom) se va putea realiza, în funcție de mijloacele umane și materiale de care vom dispune, într-o perioadă de circa 15 ani.

Succesul de care se bucură proiectul AMPER pe plan internațional, experiența membrilor echipei noastre în cercetarea dialectală și a limbii vorbite, în cartografierea automatizată a datelor, precum și cercetările preliminare pe care le-am efectuat deja pe baza strategiilor AMPER sunt motive pentru care considerăm că proiectul nostru are toate șansele să fie realizat cu rezultate semnificative, de care se va ține seama în literatura de specialitate românească și internațională (romanică).

Realizarea cu succes a obiectivelor pe care ni le propunem în prima etapă va însemna nu doar integrarea domeniului limbii române în proiectul internațional AMPER, ci și garanția dezvoltării acestui început spre realizarea noului proiect – *Atlasul multimedia prozodic român* (AMPRom).

Atlas multimédia prosodique roumain (AMPRom) – un nouveau projet d'integration dans la dialectologie romane

Par cette communication on se propose d'attirer l'attention des spécialistes (tout spécialement des dialectologues et des phonéticiens), ainsi que de tous les linguistes ayant des préoccupations dans le domaine si complexe et, pour le moment, peu investigué de l'intonation roumaine, sur le projet d'un *Atlas multimédia prosodique roumain* (AMPRom), conçu, d'une part, comme partie intégrante d'un ample projet consacré à l'étude de l'intonation des langues et des dialectes romans (AMPER) et, d'autre part, comme application et extension de la conception et de la méthodologie de ce projet roman à la recherche de la variation diatopique de la prosodie roumaine.

¹⁴ Pentru care proiectul a fost propus pentru finanțare la CNCSIS.